

Г. БАЙДУКОВ
СТАЛИН ЁОЛТАШ ДЕН
ВАШЛИЙ МАШ

БАЙДУКОВ Г. Г. СТАЛИН ЁОЛТАШ ДЕН
ВАШЛИЙ МАШ

Мар. Л.

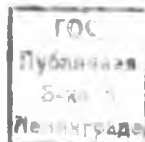
3-189

Г. БАЙДУКОВ
Советский Союзын Геройжо

СТАЛИН ЙОЛТАШ ДЕН ВАШЛИЙМАШ

К. ЛЕНСКИЙ кусарен

Суретше Б. Дехтеревын

инв. № 827

*Молодежьын
Всесоюзный Ленинский Коммунистический Союзын
Центральный Комитетше*

ИОЧА ЛИТЕРАТУР ИЗДАТЕЛЬСТВО

Москва ★ 1939

8-187

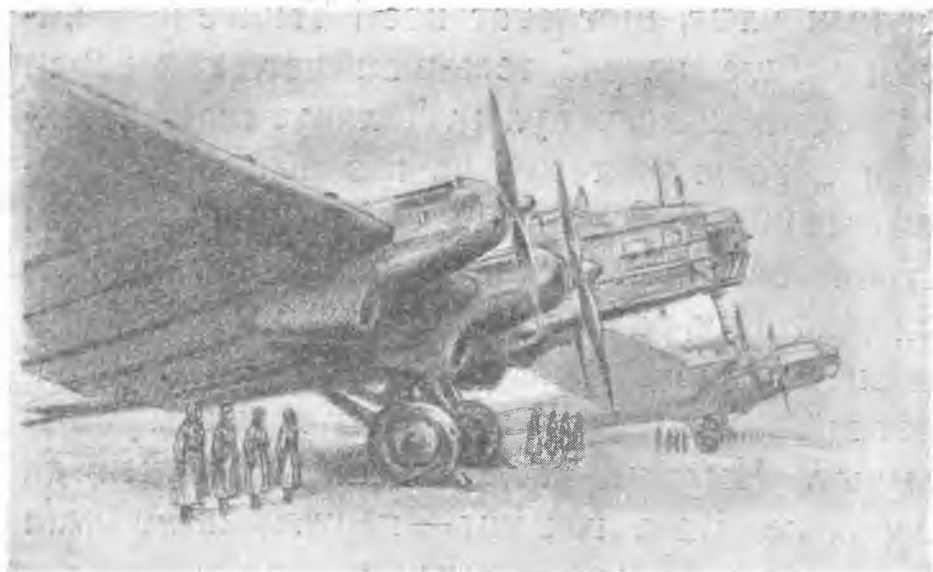
1917

...

...

...

...

СТАЛИН АЭРОДРОМЫШТО ЛЕТЧИК-ШАМЫЧ ДЕНЕ

1934 ийын 2-шо май. Эр годсек сай, ояр кече. Московский аэродромыш ала мыяр шүдө самолет чонгештен толын. Тенгече нуно күшыч радам ден кайше комбыла Йошкар площадь үмбалне чонгештылыныт. Пеш кугу первомайский парад лийын.

Таче чыла металлический кайык-шамыч мланде үмбалаан строитлалтыныт. Нуно пеш

шукын улыт, шотленат ноет! Тыште изи, писын кайше истребитель-шамычат, кок веран разведчик-шамычат улыт. Лилипут-шамыч коклаште великанла койын, грозный бомбовоз-шамыч шогат. Самолет-шамыч радам ден кужун строитлалтыныт. Кажне машина ончылно летчик, механик, радист, пулеметчик да бомбардир-шамычын командышт строитлалтыныт. Чыланат шүштö пинджакым чиеныт, шлемым упшалыныт. Чылаштынат летный шинчалык да перчатке. Ваче гочышт — картым пыштыман сумка да револьвер-шамыч кечат.

Чылаштынат шинчаштышт пеш чот куанымаш коеш. Ме шкенан дек аэродромыш шерге уна-шамычым вучена.

Кенета команда пуалте:

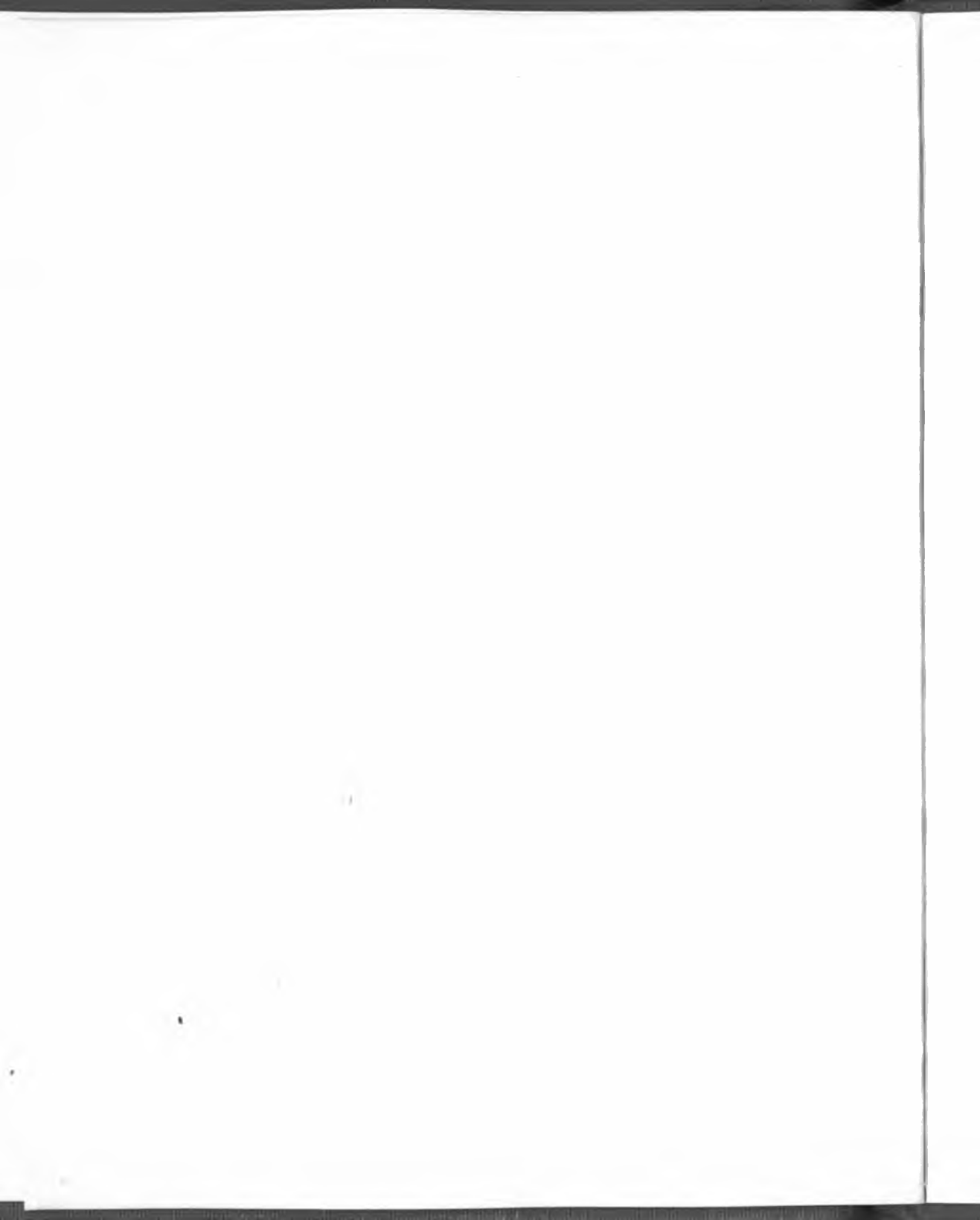
— Смирно!

Ме шкенан машина воктен кенета шып лийна.

Тиде жапыште куанен „ура“ кычкырымаш рад мучко шергылте.

Ме уна-шамычнам — Сталин, Ворошилов да Горький йолташ-шамычым ужна. Ончылно спокойный ошкыл ден Сталин йолташ ошкылеш. Ме куанымына ден „смирно“

командымат мондышна. Кажныжат великий ай-демым сайын ужаш тыршен туддек лишемын.

Чыланат Сталиным саламлат. Чарныде „ура“ кычкырымаш эре виянгын, уло аэродромым темен.

А Иосиф Виссарионович саламлен то пурла кидшым күшкө нөлта, то тудым шинель урвалте шенгаке шылта. Мемнан радам мучко коштыжла тудо летчик ден механик-шамычын чурийыштым түслен ончен. Простой шинель, кем, тыглай картуз тудын поро кумылан, энергичный, чалаңаш тунгалше өршан чурийжылан пеш келшен. Тыште мый тудын ушан, изишак воштылалше шинчажым лишычын первой гана ужынам.

КРЕМЛЬЫШТЕ, СТАЛИН ДЕНЕ

Кокымшо гана Сталин йолташым Кремльыште ужынам. Тиде теве кузе лийын.

Мый самолетный заводушто летчиклан ыштенам, машина-шамычым испытыватленам. Икана, у самолетым испытыватлыме деч вара, мыйым Кремльыш ўжыныт. Мый ўрым, куанымем ден шўмемат пырткаш тўнгале.

„Мыйым Кремльыш молан ўжаш? Мый вет тыглай летчик велэ улам“.

Палемдыме жаплан мый Спасский капка дек мийшым. Тушто мыйын удостоверением ончышт да кудвече гоч шуко пачашан ош пўрт дек ужатен колтышт. Мый ўмбал вургемем кудашым, вара лифт ден кўшкў кўзы-

шым. Тушто комнат-шамыч моткоч шуко, вашке йомашат лиеш. Ик йолташ мланем калык погынымо залым муаш полшыш, тидыже пеш сай лие.

Мый омсам почым да залыш пурышым. Тыште мыйын палыме ег-шамыч шукын ылыч. Мый нуным портретыште шуко гана ужынам. Ворошилов йолташ ойла ыле. Молотов йолташ председательствоватлен. Сталин йолташ окна воктен шоген, шке йоратыме трубкашкыже тамакым оптен.

Мый үстел коклаш летчик, инженер-шамыч ден пырля шинчым. Үстембалне у самолет-шамычын модельышт шогат. Нунын коклаште мый шкенан машинама тужым, тудын ден мый шукерте огыл гына чоҥештылынам.

Ворошиловын ойлен пытарме кыже, Сталин үстел дек тольо да модельым ончыктен йодо:

— Тиде машина ден кӧ чоҥештылын?

Мый ӧрынрак шогалым.

— Ну, Байдуков, мланна машина нерген каласкален пу. Тудо тланет мо шот ден келша? Тудын могай йӧрдымыжӧ уло?

Модель дек миймем гоным Сталин мыйым ласкан ончен. Тудат лишкырак тольо.

Мый спокойно ойлаш тыршышым, самолет нерген мом шинчымемым чыла ойлен пуышым.

Иосиф Виссарионович то мыйын үмбаке, то модель үмбаке чүчкыдын ончышто. Тыге тудо мыйын летчик-испытатель способностем палаш тыршен дыр.

Мыйын ойлен пытармекем, Сталин йолташ икмыняр йодышым пуыш. Сталин лач летчик, инженер семен йодышто.

Мый чылт öрым. Кужеч авиацийым Сталин тынар сайын шинча? Вет тудын пашаже моткоч шуко!

Тунамак мланем чыла раш лие. Сталин — великий, гениальный ен. Пашам честно ыштыше-шамычын кажныштын илышыштым тудо шергеш шотла. Сталин летчик-шамычым йöрата, нунын нерген тырша. Санденак самолет-шамыч сай лийышт, илышлан шучко ынышт лий манын тудо шеклана. Санденак Сталин йолташ пашазе, инженер да летчик-шамыч ден кангашаш йöрата.

Иосиф Виссарионович спокойно, эркинрак да шоналтен ойла. Тудо раш ойла, тудым пеш сайын умлаш лиеш.

Шүшам мучыштарыман тудын простой френчшым, кем шулыш гоч изишак кечен шогышо брюкыжым да тудын лапка таганан хромовый кемжым мый ончыштым. Шүштö кисетым ужым, тушко Сталин тамакым да шке йöратыме трубкажым пышта. Мый тудын ойлымыж годым простой да спокойный движенийжым, шутитлымыж годым кузе воштылалмыжым ончыштым.

Ятыр йүд лиймеке мый Кремль гыч лектым.

Йошкар площадь мучко эртен кайшемла, Ленинын верный да сай ученикше — Сталин нерген мый шоненам. Тушто, күкшö Кремлевский стена шенгелне, мемнан илышнам саемдышаш верч тудо йүдшö-кечыже пашам ышта..

СТАЛИН ДЕК УНАЛЫКЕШ МИЙМАШТЕ

ВАШЛИЙМАШ

Сталинский маршрут ден кугу да нелэ перелет деч вара Валерий Чкалов, Саша Беляков да мый отпускым нална. Ме канаш Кавказыш кайышна. Мемнан ден пырля ватына, шочшына-шамыч ыльыч. Чыланат ик дачыште те канаш тўнгална. Ме кажне кечын тенгызште йўштылна, кечеш капнам калитлышна, теннис ден модна.

Икана, чыланат ўстел йыр шинчын эр кочкышым ыштымына годым, телефонный звонок шергылте. Чкаловым ўжыч. Тудо коридорыш лекте. Вашке гына мыйымат ўжө.

Валерий куанумыж ден өрщө гай лийын.

— Колышт, Георгий, таче ныл часлан Сталин .
йолташ мемнам ватынаге шке декше дачыш
ўжеш,—манын Чкалов эркын каласыш.

Мый шым инане.

— Мом ойлыштат?—манам.

Мый тунамак мөнгеш савырнен кайнем
ыле. Но Чкаловын шинча ончалтышыж гыч
да кидше пеш писын тарванылме гыч мый
умлышым: тудо ок шутитле. Тыге шутитлаш
лиеш мо?

Мыят пеш чот куанышым. Пеш куанымем
ден шўм адакат чўчкыдын кыраш тўнгале.

— Да, да, Георгий! Лач ныл часлан—
Сталин йолташ дек!—Чкалов мыйым столо-
войыш вўден пуртыш.

Ме шкенан куанымынам Саша Беляковлан
да ватына-шамычлан ойлышна.

Нунын куаныше да волгалтше чурийыштым
нимогай мут денат возен мошташ ок лий!
Телефон ден мутланyme кажне мутым нуно
лу пачаш йодыштыч.

Чыланат шке пашаштым вашке пытараш
тыршенит: южыжо парикмахер дек бритлык-
таш каен, южыжо платыйым гладитлаш
тўнгалын.

Але жап шуко улмым шинченна гынат, часым пеш чўчкыдын ончен улна. Тиде чудесный еңым, мланна лишыл йолташым, пеш вашке ужмына шуо.

Теве час стрелка кум часат пельш шуо. Чыланат ямде ыльыч.

Автобусыш шинчын ме Иосиф Виссарионович Сталин дек кудалына...

Мемнан деч ончыч Михаил Иванович Калинин кудалеш. Ужар сатер покшелне шинчыше кок пачашан изирак дача дек ме ик жапыште гаяк миен шуна.

Сталин йолташ Жданов ден пырля мемнам уремыште пўртыш пурымаш дене вучен шогеныт. Сталин веселан здоровитла, кажныжым тўслен онча. Кузе ме курортышто тўрланен улна, тудым терген дыр.

Тудо моло годымсо гаяк простой да скромный вургемым чиен: ныл кўсенан да покшелне ик рад ден полтышым ургыман куштылго сур френч, куштылго брюко-шаровар да кавказский пушкыдо кем. Кече волгыдышто тудын нугыдо ўпшў суремаш тўнгалшыла коеш. Сталинын чурийже свежаракын коеш. Тудын изишак каналтымыже палэ.

Иосиф Виссарионович мемнан ватына-шамыч ден знакомитлалтеш. Кузе каналтымына нерген йодыштеш. Тудо простой да скромный улмыж ден чыла уна-шамычым шке декыже вигак привлекатла.

Сталин мемнам аллеЙ мучко да корно мучко коштыкта, шкенжын дачыже нерген каласкала, кажне вондым да пушенгым мланна ончыктылеш. А тыште пушенге пешак шуко. Сталинын фруктовый пушенгым чот йоратымыже вигак палэ.

Лимон вондо дек миен шуна.

Кугу нарынче саскам укшлан кучен шогашыже куштылго лийже манын, Иосиф Виссарионович бамбуковый тоям тюрлатен шогалтыш. А вет шукужо тыште лимон ок шочманын шоненыт! Сталин первый вондым шке шынден, тудым шкак ончен куштен. Ынде тудо шке примерже ден ятыр садовод-шамычым убедитлен.

Сталин йолташ тидын нерген весела йук ден ойла, чўчкидынак ойго-садовод-шамычым воштылеш.

Кугу пушенге дек лишемна. Мый тиде пушенгым йоршын ом шинче.

— Тиде пушенге кузе маналтеш?—мый Сталин деч йодым.

— О, тиде пеш чапле растений! Тудо эвкалипт маналтеш,—пушенге гыч лышташым кўрлшыжла, Иосиф Виссарионович каласыш.

Тудо копашыже лышташым туржеш да кажнылан ўпшынчаш пуа.

— Шижыда, кузе чот ўпша? Вот тиде ўпшым малярийный шыґа ок чыте.

Американец-шамыч Панамский каналым ыштымышт годым эвкалиптын полшымыжо ден кузе шыґам пытареныт, тудо эвкалиптак купан Австралийыште пашам ыштыме годым кузе полшен,—Иосиф Виссарионович чыла каласкалыш.

Мый тиде чапле растенийым шинчен омыл да мыланем сайын ыш чўч.

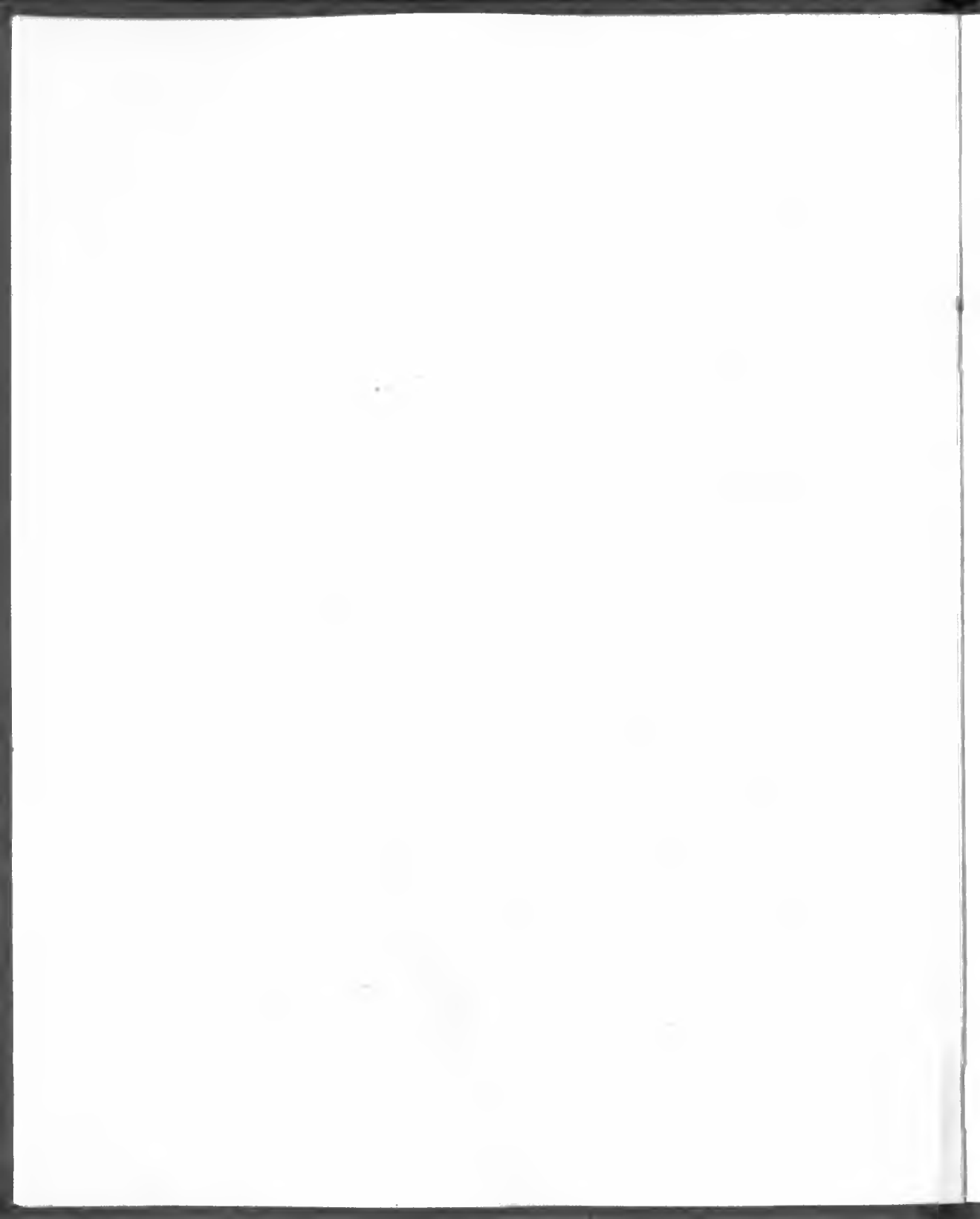
Тыге мутланен, ме шижде чыла сатым эртышна.

Вара мемнан поро кумылан озана пўртым ончен савырнаш канашым пуыш.

— Чыла комнатлам ончен коштса, ида вожыл.

Пўртыштў нимогай уто ўзгарат, нимогай

роскошат уке ыле. Тыште чыла проста, скромно да яндар.

Столовойш кайме годым Сталин окнаште кечыше шторым нөлтале да обед шуын але уке манын йодо.

Вара ме адак сатыш лекна.

Жданов виян кокыраш тўнгале. Тудын кокырмыжо летчик Чкаловын кокырмыж гайрак шокта. Мый тидын нерген йўкынак ойлышым, летчик-шамыч кылмымышт ден эре кокырат, манын ешарышым.

Иосиф Виссарионович изишак сырыше йўк ден ойлаш тўнгале: завод да конструктор-шамыч летчик-шамыч нерген але пеш шагал тыршат, самолетын кабинжым сайын огыт ырыкте, мане. Адак пашалан сай условийым йоддымыланна, шучко жапыште шукыж годым парашют ден тёрштыдымыланна мемнамат, летчик-шамычымат, шылталыш.

— Айдемым пытармешке, лучо самолет пытыже! Машинам ме шуко ыштен кертына, а айдеме кола гын, тудым ылыжташ нигузеат ок лий,—манын Сталин-каласыш.

Веранда дек мийышна. Тушто „кегли“ модыш шындылме ыле. Иосиф Виссарионович

кегли ден модаш ойым пуыш. Нелэ пу шарым тудо эн первояк шке нале да, кидшым онгайын рүзалын, шарым доска мучко колтыш. Тудо покшелне шогышо кегли-шамычым — корольым да икмынjar салтак-шамычым перен шуыш. Вара Беляков модаш тўнгале. Саша шарым палемдыме верыш пёрдыктен колташ тунеммешкыже ятыр жап модо. Ме эреак нунын модмыштым ончен шутитлен шогышна.

Чыланат ситышын модын теммекышт, ала обедым ышташ жап шуын манын Сталин

уна-шамычше ден кангашыш. Ме келшышна. Тудо мемнам үстел дек вүден нангайыш. Иосиф Виссарионович пеш весела кумылан ыле, сандене кочмо годым чыланат шкеныштым ласкан да веселан кученыт. Мланем кугу весела пайремыште лиймыла чүчын.

Обед деч вара Чкалов, Беляков да мый Сталин йолташлан Северный полюс гоч чонештыме план нерген каласкалышна. Полюс нерген мемнан але шагал шинчымынам Иосиф Виссарионович мланна пеш раш ончыктен пуыш.

— Ончыч полюсеш станцийым ышташ да тушто ийгечым тунем шукташ күлеш. А тланда тидлан сайын ямдылалтман. Тиде пашам „айда йөра“ да „айда лийже“ манын ышташ ок лий. Чыла күлеш семын ыштыман,—мане Сталин йолташ.

Ме тудын мутшым колыштна.

СТАЛИНЫН ОЙЛЫМЫЖО

Сталин советский летчик-шамыч нерген шуко да кугу куанымаш ден ойлыш.

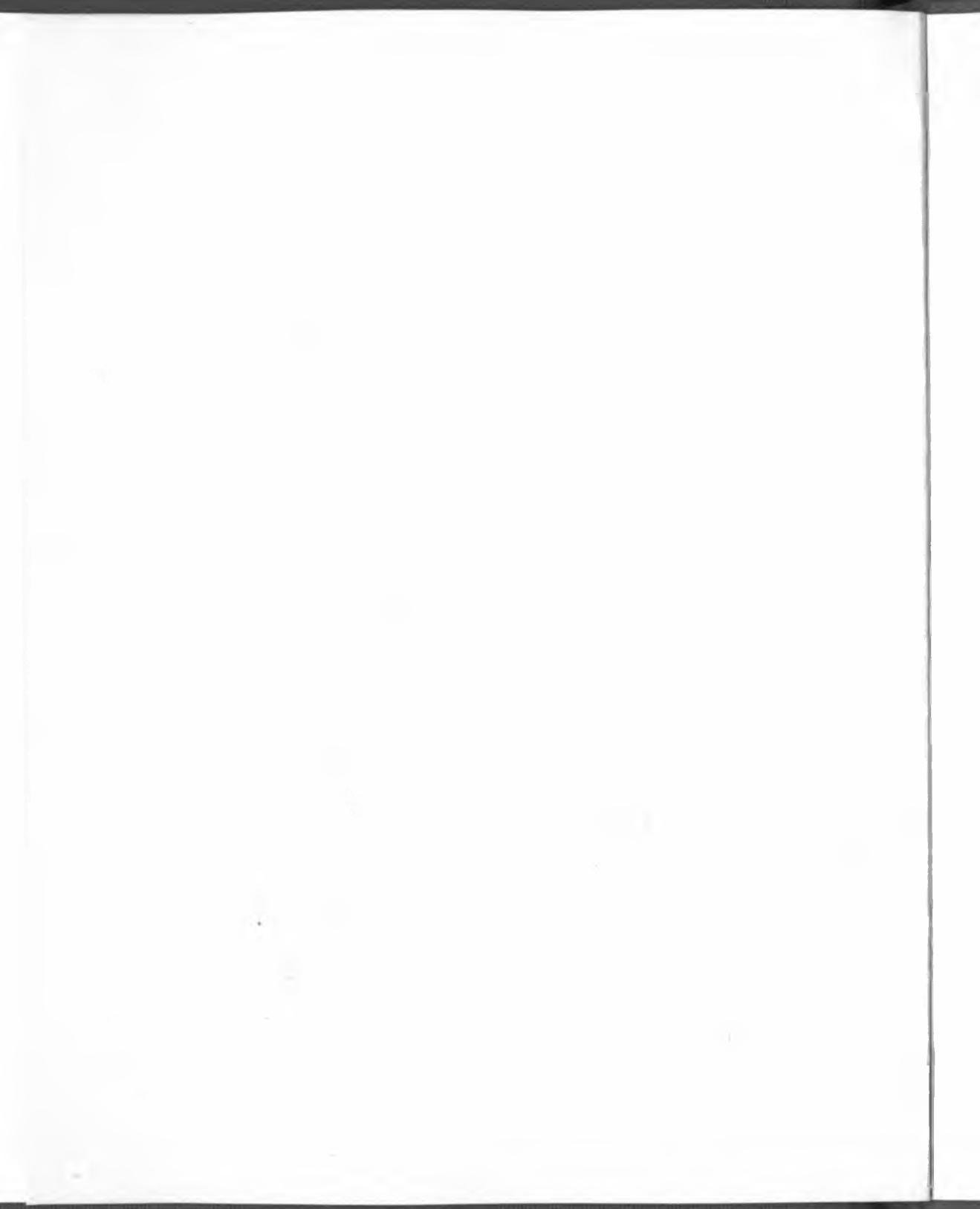
А ме ожнысо илыш нерген ойлымашке куснаш тыршышна.

Иосиф Виссарионович шуко ий ожно кугыжан жандарм-шамыч тудым ссылкыш, Сибирьыш колтымо нерген, тужечын кузе куржмыжо нерген ойлыш.

Моткоч йүштө годым Сталин сибирский тайга гоч каен. Кылмыше Енисей энгер мучко каймыже годым изиш гына колен огыл. Энгер покшелне тудо кенета ий йымак волен каен. Ийыште ваке улмаш, тудым Сталин йолташ ужын шуктен огыл. Но вий да чулымлык тудлан ий тўрым кучашыже полшен. Иян вўд чыла вургемым вошт нөртен. Сталин писын гына ий ўмбака лектын. Нөрышө вургем ўмбака виян сибирский мардеж керылтын. Чыла ийышке савырен да кўй гай лийын. Чурий ий ден леведалтын. Энгер дек вўдлан мийше ўдрамаш-шамыч, эркын кайше иян ош капым ужнынат, лўдмышт ден ведраштым, вўдвараштым кудалтеныт да кычкырен-кычкырен ялышке куржныт. Тиде ий ораште айдемым палаш пеш йөсө улмаш.

Сталин, кызытак шокшо вереш шкемым ырыктен ом шукто гын, колекмак, манын шонен. Тудо ялышке вашкен. Но туштат лўдын пытыше кресаньык-шамыч тудым пөртыш-

кышт пуртен огытыл. Мый чын енак улам, омеш кончышо ом ул, манын Сталинлан шуко сөрвалаш да түрлын инандараш логалын. Пытартышлан ик пörтын омсаже почылтын да ындыралт пытыше Сталин шке вургемжым кошташ, туншö капшым ырыкташ тунгалын.

Тыгай случай деч вара илыше кодашлан пеш кугу вий да тазалык кўлын. Тунам пенгыде организм гына Сталиным колымаш деч утарен коден.

Тидын нерген Сталин спокойно каласкалыш. Каласкалмыж гыч тыгай случай тудын ден лийын манын йөршешат от шоно. Ме Сталинын весела шинчажым ончен, шижде туддек чакемын улна, тудын ойлымыжо мланна тунар чот келшен.

Тидын нерген писатель-шамыч молан алят огыт возо манын мемнан кокла гыч кажныжат öрын шонен.

Вара Иосиф Виссарионович эше ик кана ссылка гыч кузе куржмыжо нерген шарналтен ойлаш тунгале. Тудлан весела ямщик логалын улмаш, тудо корнышто чўчкыдынак шогалын да шкенжым арака ден ырыктен.

Шогалме годым Сталин ямщикым сийлен, тыге нуно эре мўндыркө да мўндыркө каенит... Прощатлымыж годым ямщик Сталинлан шуко гана ойлен:

— Тый пеш сай ең улат! Тый кужеч улат?!

Сталин веселан воштылалеш. Сталин пеш сылнын каласкала, ме тудын ден пырля весела ямщикым шарналтен уло шўмна ден воштылна.

Ленин дек, Российысе пашазе-шамыч дек, шке партийже дек тыршыше Сталиным нангаймыжым, конечно, ямщик шинчен кертын огыл...

КАСТЕНЕ

Ўстел коклаште ятыр жап шинчышна. Вара чыланат воктенсе комнатыш кайышна. Диванын полкылаштышт Иосиф Виссарионовичын йочаштын фотокарточкышт шогат. Сталин шке Светлана ўдыржө нерген шымангына ойла. Тудо шукертак Москвашке каен. Школышто тудын занятийже тўнгалын.

— Мыйын ўдырем дисциплинированный: занятий тўнгалын гын тунемаш күлеш! — мане

Иосиф Виссарионович, вара фотокарточкым шке верышкыже сайын гына шогалтыш.

Йоча-шамыч ден пырля сниматлалтме фотокарточкым мланна шарналтен илашна пу. манын ме йодаш тўнгална.

Сталин, тыгай пенгыде уна-шамыч ден момышташ, манынат шоналтыш дыр. Вара тудо мланна пушаш кум карточкым өрдышкө налын пыштыш.

Ынде мый тудо карточкым чўчкыдын ончем, ўдыржө да эргыже ден Сталиным ужам, шке илышыштем эн сай кече нерген шарналтем.

Вара Иосиф Виссарионович молодежьым танцоватлаш ўжө. Тудо шке пластинкым ойырен нале, патефоным заводитлыш да куштымо муран пластинкым шындыш.

Чылан танцоватлен чарнымекат Сталин патефон деч ойырлен огыл, хоровой волжский муран пластинкым ойрен нале. Эн первояк тудо мураш тўнгале, тудын почеш меат тўшкан кужу русский мурым мурышна.

Ждановын мурыммо йўкым колын, Сталинат тудлан келыштären мураш тўнгале. Сталин, очыни, Сибирьыште мураш тунемын.

Калининлан каяш жап ок шу ыле гын, ме
але ятыр жап дружно мурена ыле.

Михаил Ивановичын каймыж деч вара
Чкалов кушеткыш каналташ возын да чот
мален колтен.

Иосиф Виссарионович одеялым кондыш,
мален кийше Валерийым сайын гына леведе,
да адак весела патефонный пластинка-шамыч
ден мемнам куандараш тўнгале.

Пелйўдым чыланат биллиард ден модаш
кайышна. Ончыч нылытын модна, а вара

Сталин йолташ мланем коктын модаш тўна-
лаш ойым пуыш.

Жап шижде эртыш. Мый часым ончалым:
пелйўд деч вара часат пелэ ыле.

Тиде замечательный енг деч каймем пешак
ыш шу. Но вет тудлан, ниген деч коч, канал-
таш кўлеш. Мый шинчем: тудо канымаште
гынат, садак эрла эрдене пашам ышташ
тўнгалеш.

Ме Сталин йолташ ден прощатлышна да
шкенан дачыш кудална. Простой, поро кумы-
лан егын, чыла калыкын йёратыме вождышын
да учительжын чапле образше мемнан шў-
мыштё ўмыр мучкылан кодеш.

Ц 1939 г.
Кт № 570
Вкладн. л.

Г. БАЙДУКОВ
ВСТРЕЧИ
С ТОВАРИЩЕМ СТАЛИНЫМ

На лугово-восточном марийском языке

ПЕРЕВОД К. ЛЕНСКОГО

*ШКОЛЫШ КОШТАШ КУШКЫН ШУДЫМО ЙОЧА-
ШАМЫЧЛАН*

Редактор перевода *Н. Орешкин*. Технический редактор *Г. Татура*.
Сдано в производство 13/IX 1938 г. Полписано к печати 5/IX 1939 г.
Детизлат № 2037. Индекс ДН-5. Формат 72 × 92¹/₂. 1¹/₂ печ. л. Уполномо-
ченный Главлита А-5476. Тираж 3 500. Заказ № 1647.

Наорано и сматрицировано на 17-ой ф-ке нац. книги Огиза РСФСР треста
„Полиграфкнига“. Москва, Шлюзовая набер., дом 10.

Отпечатано с матриц на Фабрике детской книги Изд-ва детской литера-
туры ЦК ВЛКСМ. Москва, Сушевский вал, д. 49.

36773

Map. A.
3-189

Amesbury